ఉచిత వేషము

కొత్తపల్లి సూర్యారావు గారు

ఉ. కాలము మాఱునే జనులఁ గాని సమర్థులు లేరు మార్పనే, క్కాలమునందు మెలంగక వికారపు వేషములెల్ల నవ్యవి
ద్యాలలితుల్ ధరింతురు విధాతలె మీ రటులాచరించినం, గాలము వెఱ్ఱివెఱ్ఱి తలకాయలు వేయక మాఱుచున్నదా?

ఉ. సర్వేడుఁ గాంచియు ననాదరభావముఁ జూపి వారికే, సర్వదలంతు రక్షలోకనాయకుఁడను గాలము దాసమాఱునే
చివ్వకుఁ గాలచంద్రవ్వదరు చేసినతప్పను నొప్పుసేయఁగా, నెవ్వరు నొంటియుక్తు లోలయించుదు రెట్లు కాలము నాసమాఱునే!

క. కలికాల ధర్మమనుచును, దలచిఱుసున గర్హ్యకార్యగతి నొనరింపం,
దల వగు ముగ్గురు నలువురు, కలుకుల గొప్పలు పుట్టఁగాఁ జేయుదురో!

గీ. తోఁక లేని నక్కతో సామ్య మిచ్చెంచు, కొనఁగఁ జూతు రకట! కుస్తరల్లి
గుడిసె యుక్కి యంతఁ గుంభినీధవు రాణి యగునె? నోసటి బ్రాలవర్థ మగునె?

వెంకటపతిరావు జిల్లాసీమలో సంపన్నులగు నిడసనమొల్ల వారిచిన్నవాఁడు. రైలుబండి గోదావరిజిల్లాలో లేనప్పుడు రాజమహేంద్రవరములోఁ జదువు చాలించిన పిమ్మట వకీలు పరీక్షకని స్టీమరుమీఁదఁ జెన్నపట్టణము తండ్రి పంపఁదలఁచెను. మీనాక్షి స్టీమరెక్కుటకై కాకినాడవచ్చి యక్కడ రెండుమూఁడు దినములకుఁ దగిన కాయలు, పండ్లు, మజ్జిగ, మంచినీరు పోసికొనుటకుఁ గళాయిగిన్నెలు కొని ప్రయాణసన్నాహము చేయుచుండఁగా వేంకటేశ్వరులునాయఁడను విద్యార్థి తోడు పడియెను.

రావు—నాయఁడుగారు! మూఁడవనాటికిఁగాని చేరలేము. ఈనాఁడిక్కడ భోజనముచేసి బైలుదేఱుదుము. ఎల్లుండి భోజనమున కక్కడఁ జేరుదుము. నడుమ నొక్కనాఁడు ఆమూఁకలో స్నానముచేయకుండ మైలతిండి తినలేము. పస్తుపడియుండుట మేలా? కాని కూడుదిని ప్రాయశ్చిత్తముచేసికొనుట మేలా?

నాయఁడు—నేను సముద్రప్రయాణములో నేమైనఁ దలత్రిప్పు వాంతులు కలిగెనా పుక్కిలించుటకుమాత్రము నీళ్లచెంబు తెచ్చుచున్నాఁడను. నే నేకాదశీవ్రతమే చేసెదను.

రావు—కాలము మాఱుచున్నదనిన దానియంతట నది మాఱవలసినదేగాని కానికూళ్లు దిని మనము మార్చుచున్నామని యెట్లు చెప్పవచ్చును?

నాయ—"పథి శూద్రవదాచరే" త్తని యాపద్ధర్మముగాఁ జూడవలయును.

రావు—శూద్రులు మీరే ముక్కు బిగించుకొని కూరుచుండు మనుచుండ రేనా? మానాయనగారిగొద్ద నబద్ధమాడఁజాలను. నాలుక బంగారుతీఁగతోఁ గాల్తు ననును.

నాయ—మాతండ్రిగారు మీతండ్రిగారి శిష్యులే.

రావు—అక్కడ రెండేండ్లు పట్టనవాసము. ఏమో విద్యకై యెంత!

నాయ—ఆవిద్యకై యెఱిఁగియు నూతిలోఁ దిగఁబడుట.

రావు—పోనిండు, ఏమి చదువు? వందలకొలఁది తండ్రి పంపుచుండఁగా నాయనకుఁ దృప్తిగాఁ జదివి తేలిన మొదల లాభ మున్నదిగాని- ఏమో! "పట్టణే పాదమాచార"మ్మనియెట్లుండునో! ఉభయభ్రష్టులము కాఁగూడదు.

నాయ—మీరు కుటుంబముతో బైలుదేఱరాదా, వంటపూటింట్లదరిద్రము వదలును.

రావు—స్థాయిపడినతర్వాత-

నాయ—మీరు పరీక్షయైనతర్వాత హైకోర్టులోనే పనిచేయవచ్చును.

రావు—చీరకుంగండామొదలు. ఇంకను స్టీమరెక్క లేదు. ఎప్పటిమాట యో!

నాయ—ఎంతసేపు? కన్నులు మూసికొనిన నింతలో వచ్చును. ముందు రైలుకూడ వేయుదురు,

రావు—చూచికొందముగాని, మీవలెనే నేనును దండుగవస్తువులేవియుం గొనను. ఈసారి ప్రయాణములో దునో చూచెదను. "శ్రీకృష్ణం" దగ్గఱకు వెళ్లి టిక్కెట్టు కొనుట యెక్కడనో, యెప్పుడు రైలుదేఱునో, హోటళ్లను కంపెనీలో చూసిన బావ యున్నాఁడు, విచారించి వచ్చెదను.

నాయ—మంచిపేరు; మనవారు భక్తిరసము ట్టిపడ సికస్టమునకు శ్రీకృష్ణమని పెట్టినారు. మాయూర నొకఁడు బాబూ "దొరలు తమమతముతోఁ బాటు దేశములో నూనెకూడ, కిరస్తానీసునె దీపముల కింటింటఁ బ్రవేశ పెట్టినా" రన్నాఁడు.

రావు—స్టీమరు మీనాక్షియఁట.

ఇట్లనుకొని కృత్యములన్నియు నెఱవేర్చుకొని యథాకాలమున యథాయోగ్యముగాఁ బొగయోడ యెక్కినారు. చెన్నపురిచేరినారు. రావుగారి తండ్రిగారు ముందుగా వ్రాసియుత్తరముచొప్పున నిదివఱకే పట్టనములో నివాసము కుదుర్చుకొని వకీలుగానున్న సుబ్బరావుగారనుకొకరు సేవకు నొక్కని సముద్రపురేవునకుఁ బంపెను. వెంకటపతిరావును గనిపెట్టి బండిమీఁద నింటికి సేవకుఁడు తీసికొనివచ్చెను, రెండుమూఁడుదినములు సుబ్బరావుగారుపచరించి న్యాయశాస్త్ర కళాశాలలోఁ బ్రవేశపెట్టిరి. బుద్ధిమంతుఁడు. ఏ విషయమైన గ్రంథమైనను "మంచి నీళ్లప్రాయము." ఒక బస యిల్లు కుదుర్చుకొని స్నాన సంధ్యాద్యనుష్ఠానములు తీర్చికొనుచు వేళకుఁ బూఁటకూళ్లయింట భుజించుచు కళాశాలకేగుచు రెండేండ్లు గడపినాఁడు. పరీక్షలైనవి. గెల్చినాఁడు. అప్పటికి బెజవాడ మీఁదుగాఁ జెన్నపురి కినుపదారిపడినది. సుబ్బరావు పంతులుగారి సహాయమున రావుకు హైకోర్టులో నొక యుద్యోగము దొరికినది. "రెండుసంవత్సరము లీపనిలో నుండుము. నీకు నచ్చకపోయినయెడల వకీలు పనిలోనికి దిగవచ్చును. కోర్టు వ్యవహారములు తెలిసికొనుచుండు" మని సుబ్బరావుగారు వెంకటపతిరావునకు చేసిన యుపదేశము సమ్మతమై తండ్రిగారి యనుమతిపైఁ గొలువు చేయుచుండెను. బెజవాడనుండి బకింగుహాముమీఁదను, అక్కడనుండి రైలుమీఁదను వెంకటపతిరావు భార్యను మామగారును తండ్రిగారు తీసికొనివచ్చి దింపెట్టి కొన్నిదినము లక్కడనుండి వెళ్లిరి. విద్యార్థిదశ వదిలి, రావుగారుద్యోగియై సినూజానారాలనంఁ బక్కను నివసించుచున్న క్రొత్తవానివాసనకై ముక్కుమూసికొని జట్కాబండిలో కోర్టుకు వెళ్లుచుండిరి. కొన్ని నెలలనాఁటికి పదిగంటలకు భోజనముచేసి వెళ్లి మరల సాయంకాలమునకు వచ్చి మంచిసిరయినను గొనక పనిచేయుచుండుటచే శరీరము శుష్కించినది. వైద్యునకుఁ జూపించెను. "భోజనములో వ్యత్యాసము కలిగినది. మధ్యాహ్నము ఫలాహారము చేయుచుండుము. పట్టనములలో సహజమయిన వేఁడికిఁ దోఁడు మనుష్యులవేఁడి యొక్కటి యెక్కుడు. ఏదియైన నాహారము పుచ్చుకొనవలయు"నని డాక్టరుగారు చెప్పిరి.

రావు—నాకలవాటులేదు. ఆచారము కుదరదు. కోర్టులో నందఱిలోను దినలేను.

వైద్య—ఔషధప్రాయముగా సంగీకరింపవలయును.

రావు—మానాయనగారు వినినఁ గోపగింతురు. వాస్తవముగ, నాకే మనస్కరింపదు.

వైద్య—నేనొకటి చెప్పెదను. రెండు చిన్న పెసరట్టులు కాగితములోఁ జుట్టఁబెట్టుకొనిపోయి, యొంటిగంట వేళఁ గొళాయిదగ్గఱ నెవ్వరును జూడకుండ నోటిలో వేసికొని యిన్నినీళ్లు త్రాగుచుండుఁడు. దీనిలోఁ దప్పులేదు. శరీరమును గాపాడుకొనవలయును.

రావు—చిల్లరతిండి నాకుఁ బడదు. తడిగుడ్డ కట్టుకొని తినుటకుఁ జాలినంతకాలము లేదు. అయినను, జేబులోఁ బెట్టుకొనివెళ్లిన దానికి మడిగోమి?

వైద్య—ఏదో, చూడవలయును. నామందువలననే గుణమీయదు. మీరుకూడఁ గొంత—

రావు—సరే చూచెదను. పెసరట్టులో సంటులేదు. ఎంగిలికాదు.

వైద్య—కొన్నినాళ్లు సరిపుచ్చుకొనుడు. మనస్సమాధానము ముఖ్యము.

ఇంటికివచ్చి వేంకటపతిరావుగారు తలగట్టి పండుకొన్నారు. "ఎట్లురా!"యని [illegible] విచారముచేసినారు. భార్య చెప్పినమాటలపైఁ గోర్టు సమీపములో నిల్లుచూడఁ బోయెను. దినమునకు రెండు పెసరట్లు చేసికొని యున్న చోటనే యుండుటకంటె [illegible] లెక్క—యెక్కుడుగా నగుచుండెను. కోర్టు సమీపమున బాడుగ లెక్కు—వ. ఒకప్పుడు తండ్రిగారు క్రిందటినెలకంటె ప్రస్తుతమాసమున నేల వ్యయ మెక్కు—డుగానైనదని యడుగు నేమోయని భయము. వీని నన్నిటిని విచారించి రహస్యముగాఁ గోర్టులో నట్టుముక్క— "ఫలహారము"నకే యొకంబడియెను. ఒక్క— యట్టు జరగుచుండునపుడు దినుట కూడ మంచిదని భార్య చెప్పెను. అప్పుడప్పుడు తాను వంట చేసికొనవలసివచ్చినపుడు స్వయంపాకముతోపాటు పెసర నిప్పటి చేసికొనలేక కోర్టు దగ్గఱ నయ్యరు హోటలులోఁ గొన మొదలుపెట్టెను. కొన్నినాళ్లకు భార్య నేల శ్రమ పెట్టవలయును. బ్రాహ్మణుఁడే చేసి యమ్ముచున్నాఁడని అయ్యరుగారి యుంపుడుకత్తె లేక పనికత్తె రుబ్బిన పిండి రొట్టెలకే సమ్మతించెను. జందెములు వేసికొన్న పిల్లల చేతఁ జేయించి అయ్యరుగారు రంగడిమీఁదఁ గూర్చుండి యమ్మువానినే కొనఁజొచ్చెను. తండ్రిగారు నూరు రూపాయలు జీతమైనదని విని స్వర్గస్థులైరి. అప్పటికిఁ బెద్ద పెద్దల సహవాస మబ్బినది. సభలలోనికి వెళ్లవలసివచ్చినది. పట్టెగవాటుగ సంఘు ఫలాహారములు- తోఁటపండులు- శీతకాలములో రాత్రి తడిగుడ్డకట్టుకొనలేక పట్టుపంచె చుట్టఁబెట్టుకొనుట- అరటియాకులు ప్రియముగా నున్నపుడు, పగలు పరాకునఁ బనివానిచేఁ దెప్పించుట మఱచినపుడు, వెండికంచములో- కొంచెము తలనొప్పి వచ్చిననాఁడు చొక్కాయ చేతులుమీఁది కెగఁదోసికొని- రామారావుగారి స్నేహ మబ్బినప్పటినుండి- తండ్రిగారి మరణము- గొప్పయుద్యోగము- అయ్యరుల సహవాసము- దొరగారి దర్శనముచేయుటకు బంగ్లాకువెళ్లినపుడు సచేల స్నానమెందుకు? కోర్టులోఁ బ్రక్క—బెంచి మీఁది సాహెబుగారిని ముట్టుకొనిన బట్టలేకావా? భోజనమువేళ స్నానము తప్పదుగదా! చలిదికంటె నుదుఁగాయ, బట్టలకంటె యజ్ఞోపవీతమునకుఁ బెట్టుట యేమి? నిత్యము సాయంకాలము కపాలేశ్వరుని గుడిలో లెంపలు వేసికొన్నఁ జాలును. సర్వ ప్రాయశ్చిత్తము. ఇట్లని కొంతకాల మాలోచనలు జరగినవి. మన యీ యనాచారశరీరము దేవుని, దేవునిగుడిని మైలపఱుచునని రాత్రి పదిగంటల వఱకు దీపముకడఁ గచ్చేరి కాగితములు చూచుకొనుట మొదలిడెను. వేడిలో వేడి యింటికి వచ్చినదిమొదలు భోజనము వఱకుఁ గాగితములు చూచుకొనుచున్న భోజనమైన తర్వాత బద్ధకమఁట—"సాహెబు! నిన్న మునిస్వామి దులిపినాఁడు గాని, నిన్న రాత్రి దుప్పటి దులిపినట్లులేదు. నిద్ర పట్టలేదు. దానికిఁ దోడు తాయి కాఁగులో నీళ్లు నిండుగాఁ బోయలేదు- చెమటపట్టినది. పెసరట్లకంటె టీకింగు బిస్కట్టులు బలమని జాన్సుగారు చెప్పి యొకటిచ్చినారు; రుచిగానున్నది. రేపటినుండి పెసరట్లుమానెదను." అని యట్లు చేయసాగెను. రుచియెట్లున్నను జేబులో బిస్కట్టులవలన నూనె పట్టుకొనదట. పదిసంవత్సరముల నాఁటి కట్టి వేదాంతము పూర్ణముగా ముదిరినది. ఉద్యోగము బడాయించి రెండువందలు జీతమైనది. అమ్మగారి కిరుగు పొరుగు వారల స్నేహముచే బీచి షికారునకు బండి కొనుమని కోరికొన బుద్ధిపుట్టెను. కొనినంతనె, తన కూఁతురు ముచ్చటలకిని తాను సాయంకాలముల వాహ్యాళి. తర్వాత సముద్రము నెప్పునకు నిత్యమును షికారులకుఁ బంతులుగారి హృదయమున నుత్సాహాంకురము పొడమెను. మెట్టుపై మెట్టు. పట్టనాచారములు కావలసినన్ని యలవడినవి. కట్టుబట్టతోఁ గొళాయియొద్ద స్నానమునకు నసహ్యముపుట్టి స్నానములకుఁ గదికట్టించుమని యింటి యజమానికి జాబు వ్రాసి కట్టించుకొనిరి. బూట్సులు, నైటుక్యాపులు, కోట్లు, ప్రొయ్య యలుకు కొనఁ జంపిగుడ్డ-బూట్సు తుడిచి కొనుటకుఁ గంతగుడ్డ- కలవు. కాఫీ వడియగట్టుటకు జేబురుమాళ్లు కొఱతలేదు. నూలుగుడ్డ మందునకులేదు. ఆచారము సన్నగిల్లు నప్పటికి సంధ్యావందనమునకు సమయముకూడ దొరకుటలేదు.

వైదిక బ్రాహ్మణులతో మాటలాడుటకు-తండ్రి తద్దినము తిథియొకటి రెండుదినములు ముందుగాఁ దెలిసికొనుటకు-తీరుబడి కనఁబడుటలేదు. వారి పంచాంగములో తండ్రి గారి తిథి వచ్చు నెల కాగితము లుండనేయుండవు- సైంసరు వంద్యుఁడు. కూఁతునకుఁ బెండ్లి యీడువచ్చినది. బ్రహ్మదేవునివలె నొక్కసారి నాలుగుదిక్కులు వెదకెను. ఈసమయమునకు శాఖాభేదము పాటిపోయినది. ఏదియెట్లు పోయినను-మఱచి పోవుదమని యెంత కష్టపడినను సంధె ముక్క చిన్నతనములో నేర్చికొనినది గనుక, పంతులు గారు సంధ్యవార్చినను మానినను వెక్కువెక్కిలకాఁగి తల కెక్కి విడువలేదు. దులిపి దులిపి విడిచినాఁడు-నిర్లక్ష్యము చేసినాఁడు. తర్వాత "నేను సంధ్యావందనము చేయనినాఁడు దొరగారు నాపైఁ గోపగింపలేదు. తిన్న యన్నము రాత్రి బాగుగా జీర్ణమైనది. మడికట్టుకొనక తినినపుడుగూడ నెలనెలకు జీతము ముట్టుచునేయున్నది." అని రావుగారు దుర్న్యాసములు మొదలు పెట్టిరి.

"కొన్ని నాళ్ళలో రంగూను డిస్ట్రిక్టు మునసబుగా వేయించుకొందును. ఈలోపునఁ గుమారికి పెండ్లి చేయుట మంచిది. ఏనాఁడైననుసరియే, నియోగియేయని నియమము లేదుగాని వైదికులు, నియోగప్రభువులని- నకారగుళ్ళని విరసముగాఁ జూచుచున్నారు. అట్టి బ్రహ్మగాళ్ళకు బలిగ్రద్దలకు నే నెట్లు బిడ్డనిచ్చెదను. నిజముగా నాకు నియోగపు సీటులేదు. చదివిన వైదికికి ఛాందసమును లేదు. నేను దొరటోపీ పెట్టుచున్నానని దుఃఖపడు వీరు మీఁద నెన్ని కల్పింపలేరు." అని వృత్తాంతపత్రికలలో విద్యార్థులకై వెదకసాగెను. ఏ బ్రాహ్మణ బాలుఁడు బి. ఏ. ప్యాసయినాఁడో యని మార్కులు లెక్కవేయుట, పిల్లకునచ్చవలెను, తల్లి చూచుకొనవలయునని యెవ్వరినో యొక విద్యార్థిని రాత్రిపూఁటఁ దమయింటికిఁ దీసికొని వచ్చుచుండుటచే రాత్రిభోజనము గురుత్వము చూపెను. తన మనస్సునకుఁ దగినవాఁ డన్యశాఖవాఁడున్నను నియోగులపిల్ల వానినే చూడుఁడని భార్య నిక్కచ్చి చేయుటచే నీవే చూచికొమ్మని యామె కాభారము వదలి పెట్టెను. నియోగుల పిల్లవాఁడు బి. ఏ. కాకపోయినను సరియే మేమే చదువు చెప్పించెదమని యమ్మగారే శ్రద్ధపట్టినది. బీచిలో సాయంకాలము షికారుచేయుచు వంట బ్రాహ్మణుని ఫలహార మక్కడికే తెచ్చిన ప్రీతియిచ్చెను.

ఎల్లమిల్లివారు [illegible]లోనున్న నియోగులలో సనైష్ఠికులు, సంపన్నులు. సోమయాజులను నెల్లమిల్లివారి చిన్నవాఁడు క్రొత్తగాఁ జెన్నపట్టణము బి. ఏ. చదువుటకు వచ్చెను. నెలయైనది. ఏదినమైనను సోమయాజి [illegible]ముగాఁ గనఁబడు చుండెను. తంబుశెట్టివీధిలోఁ గాపురమున్న సోమయాజులు స్నేహితుని ముఖముగఁ బంతులుగారి భార్యకుఁ దెలియవచ్చెను. రాజమహేంద్రవరము స్నేహితుఁడొకఁడు కూడ సోమయాజి గుణవంతుఁడు బ్రహ్మచారి యని రావుగారి కొంటికెంబరుతోఁగూడ జాబు వ్రాసెను. కొందఱు మధ్యవర్తులు సోమయాజిని సర్. రామస్వామి మొదలియారుగారి సత్రములోనికిఁ దీసికొని వచ్చిరి. రావుగారు, సతీమణియు మామూలువలె వచ్చి చూచిరి. నచ్చినది, మఱునాఁడు సోమయాజులుతండ్రి గారి కుత్తరము వ్రాసిరి. ముహూర్త నిశ్చయము చేసిరి. పెండ్లికందఱును వచ్చిరి. పెండ్లి జరుగుచున్నది. తక్కినవన్నియ నెందుకు? కన్యాధారవేళ. రాత్రి దీపముచాటున-పగలు నిద్ర బద్ధకము-చూడవచ్చిన యిరుగు పొరుగు మగవాండ్రు- బంధువులు-వీరిలో నెవ్వరిని జూచుటకు సోమయాజులు సిగ్గుచే నొక రీతిగా మొదటినాఁడుండెను. రెండవనాఁడు మనస్సులో నేదో యాలోచన పుట్టినది. తెగలేదు. పసుపు నలుగులు, బంతులాటలు జరుగుచున్నవి. వియ్యపు మర్యాదలలో లోపము లేదు. సదస్య మాత్రము బాగుగా జరుగలేదు. నాలుగవనాఁటికిఁ బెండ్లికొడుకున కూహ కుదురక తలనొప్పి పట్టుకొన్నది. శరీరములో జబ్బేమియు లేదు. నాఁటిరాత్రి యూరేగింపునకు నేను రాలేనని చెప్పెను. ఎన్నియో రూపాయలు వెట్టి కట్టించిన విమానము వ్యర్థమైనది. స్నేహితులు, తండ్రి, అన్నగారు బుజ్జగించిరి. బంధుగులు బతిమాలిరి. వైద్యుఁడు చేయిచూచి కొంచెము బద్ధకముగా నున్నదిగాని జబ్బులేదని చెప్పెను. నాగవల్లి స్నానము చేయుమనిన నేను స్నానముచేయలేనని స్పష్టముగాఁ జెప్పెను. ఏమియుఁ దోఁపదనునేగాని కారణము

తెల్పెను. మామగారు వచ్చి, "అత్తయ్యా! ఏమిది? నీకి కింత విచారము? కాసులు హారమ్ము భాగ్యముగా చెల్ల చేసిపోయినది. రేపటిదిగాని మొన్నటిదైన సీమంతము సమయమునకు రాలేదని నాకే విచారముగా నున్నది." అని మెల్లగ నోదార్చెను. "అయ్యా! నే నట్టివాడను గాను. నా కాలెండే లేదు. మీ కిట్టి తొందర లేదు. మీకీ కించ మనస్సునుండి తొలగించుకొనుచున్న నాకు మరింత తోచదు. కొంచెము తల దిమ్ముగానున్నది. నే నొకటియు లేదని మామగారితో, నాయన ప్రత్యుత్తరమి దగినట్లుగానే కొంత సేపుండగ, గొంతెత్తియుత్తర సమాధానము చెప్పెను.

అత్తగారు ప్రక్కను సోమయాజి యక్కను బెట్టుకొని వానికి వినబడునట్టులు, "మాకేమి మూడనున్నదో తెలియదు. పెండ్లిలోనే రోగమా! చేతిలో నేమియులేదని వైద్యుడు చెప్పెను. ఇంగ్లీషు చదువుకొను కుఱ్ఱవాండ్ర కింతరోగములు. ఇంతకు మా కుఱ్ఱదాని యదృష్ట మెట్టున్నదో? అదేమి పాపమో? యిక్కడ నెవ్వరును లేరుగద! నన్నుజూడగానే సిగ్గుపడి తలవాంచి యూరకుండును. నాకు గొడుకుతో సమానుడు. "అమ్మా! నీవు వెళ్ళి సీతమ్మనితో నాగవల్లి నాలుగుగడియలు నెట్లయిన జరపించుమని బతిమాలి సెలవు దీయవలయును. ఈ నాలుగు గడియలు పదిమందికి సంతోషముగా నుండు'మని చెప్పుము. పెండ్లితిండి, నిద్రలేకపోవుట, పొగలో గూర్చుండుట, అన్నియు సమకూరినవి. నెత్తిన చమురుపెట్టి స్నానము చేయించితిమా కొంత తలనొప్పి యుండగ వచ్చునని లేచివచ్చునట్లు చేయు" మని కోరుచుండెను.

అక్కకు సమాధానము చెప్పెను. అత్తగారి మాటలు వినబడుచున్నంతసేపు మతిపోవుచున్నది. మీరు వెళ్లి మీపనిచూడుడు. నేనుగుదురుపెట్టి లేపెదనని సంజ్ఞచేసి యక్క తమ్మునియొద్దికి వచ్చి ప్రక్కలో గూర్చుండి- "తమ్ముడు! నీ కింత వెంకిపట్టు కూడదు." అని 'యుత్తరజందెములు' యజ్ఞోపవీతములలో నుండి చిక్కవాపుచు "మాకు సిగ్గుగానున్నది. అమ్మలక్కలు నవ్వుచు ముచ్చటలు నచ్చటలు లేవని మమ్ము వెక్కిరించుచున్నారు. నాన్న విచారించుచున్నాడు. అమ్మ, రాత్రి నీవారినుండి సంకల్పి తిండితినక కన్నీరు పెట్టుకొనుచున్నది. పెండ్లిలో సుఖమున్నదా. నీ వట్లు వాపోట్లు. నీ కిష్టము లేకున్న నాకీసంబంధము నచ్చదని మొదటనే చెప్పకూడదా? ఆ విషయము కాదంటవా లోపము లేమో చెప్పుము. చెప్పుట కిష్టము లేనిచో మాటలాడక స్నానమునకు లేచిరమ్ము. పెండ్లిపీట వేసినారు. పాటలు పాడుటకు, పెండ్లికూతురిని పిలిచినవారు వచ్చియున్నారు. ఒక్క గంటలో నాగవల్లి కావలెనని పురోహితునితో చెప్పెను. మధ్యాహ్నము నీయిష్టము. అన్నియును భోజనములకు ముందే ముగించి స్నానములు చేసి భోజనములు చేయుదమని మామగారు చెప్పుచున్నారు. నాగవల్లి పెట్టపెట్టుచున్నారు. నేను రాగూడదా, నీవు లేచి పెండ్లి పీటమీద కూర్చుండుము. సంక్షేపముగా బడిమందికి నిబ్బంది లేకుండ జరగనిమ్ము. తర్వాత నీవు- నీయత్తగారు- మామగారు. మీ యిష్టము. మీ బావ యీమాటలులో వచ్చెదరు. ఆయన నెఱుగుదువుగదా! ఇంగ్లీషుదొరలని, పెన్షనపట్టనము వారియొద్దనని, వేళాకోళములు చేయుదురు." అని చేయిపట్టుకొని లేవదీసెను. 'ఉ, నాగవల్లి నిష్ఠురము నాకేల" యని సోమయాజి లేచెను. "మానాయన మానాయన"యని తల్లి వచ్చి చేయి ముద్దుపెట్టుకొనియెను. అత్తగారు, 'వదినా! తలమీద నూనె చక్కగా నిమురునట్లుగా రాసి దబ్బున నీళ్లుపోసి తీసికొనిరండు-" రంగనాయకీ! భవానీ! "పాట్టుగ శ్రీరాం ఉపరం అగట్టం-" ఇప్పుడు పాటలు పద్యములు వద్దు. తర్వాతచూచుకొందము. కోడలా! పిండికోతలుచేసి పెండ్లింటివారికి బసుపుగొమ్ములు కట్టించుము. శ్రీహరీ! నీవ్రవస్తు. నేను జేయించెదను." అని టక్కుటక్కున నాలుగుమాటలాడి యావలకు జనియెను. రాత్రిగా రెవ్వరిని మాటలాడవద్దని సంజ్ఞచేసి తన పనిమీద నుండెను.

నాగవల్లి జరిగినది. భోజనములైనది. సోమయాజి పండుకొనియెనుగాని నిద్రపట్టలేదు. మనస్సు పద్నాల్గు భువనములు తిరిగివచ్చినదికాని, అత్తగారి నిదివర కెక్కడనో చూచినట్లు జ్ఞాపకము. అంతలో నేదియో సందేహము.

ఒరుల కెవ్వరికిం దెల్పఁడు. తెంటలు చెట్టిపిల్లని తన బసకుఁ బోఁవలఁ చెనుగాని పెండ్లివారి యంచకములు కాలేదు. తలిదండ్రు లింటనే యున్నారు. ఇట్టిసంగతి తెలిసికొని స్నేహితులు వచ్చి" స్నేహితులారా, వెంకవాఁడని యత్తవారిని బాధించువాఁడని యనుచున్నారు. ధైర్యముగా నలుగురితోఁ గలసికొని యుండు" మని బోధించిరి. సిద్ధమైన యతఁడు శ్రీ యుండెను. మనుగుడుపులలో నొకనాఁడు సాయంకాలమున గుఱ్ఱపుబండ్లమీఁద పెండ్లివారిని సముద్రపుటొడ్డునకుఁ దీసికొనిపోవఁదలంచిరి. (సోమయాజి, వెంకటేశ్వర్లు, అత్తమామలు నొకబండిలో సోమయాజి తోడిదంపతులు, కాంతమ్మ, అల్లుఁడు మొదలైనవారు రెండవ మూఁడుబండ్లలోఁ గూర్చుండెదరు.) సోమయాజికి వదినగారి పువ్వులు ముడిచి నాఁడుపట్టించిన క్రొత్త పట్టుకోటు దొడిగి యత్తమామయలుచల క్రొత్త పంచెలు కట్టించిరి. వెంకటేశ్వర్లు దొరలపిల్లవలె పట్టుగౌను బ్రాహ్మణులపిల్లవలె బంగారునగలు రత్నముల చౌకట్లు - అద్వైతభావముగా నుండెను. రావుగారు పంట్లము, కోటు, సాయంకాలపుటోపి ధరించి, సాహెబ్గారిగారైరి. ఆయనభార్య కొర్నాడు పట్టుచీర, దానికిఁ దగిన అవికె, యాభరణములతో స్వచ్ఛ బ్రాహ్మణ గృహిణి వని రుజువుచేయుచుండెను. కొందరలో బల్లమీఁదఁ బెట్టి యల్లునకచ్చుట మఱచిపోయిన సరిగకుళ్లాయి నొకచేత ఫలాహారములు పెట్టె నొకచేతఁ బట్టుకొని వంటబ్రాహ్మణుఁడునచ్చి పెద్దమ్మగారి కాలుదగ్గఱఁ బెట్టి కుళ్లాయిని సోమయాజి కిచ్చెను. బండ్లు నడిచినవి. పెద్దయినుపవంతెన యొద్ద బండ్లు నిలచినవి. ఒక్కొక్కరిని దింపి వెంకటపతి రావుపంతులుగారు వియ్యమువారికిఁ జిత్రములు చూపి చెప్పుచు వారాకియొడ్డుపుళినతలమున రాజహంసివలెఁ బ్రక్కను గృహిణి నడచుచుండఁ నందఱను వెంటఁగొని నడయాడుచుండెను.

సోమయాజితలంపుల కపుడు మరల సమయము వచ్చినది. ఆలోచనకు దిగినాఁడు. ముఖము వికసింపఁ దొడఁగినది. 'ఆఁ! దొరకినది.' రెండవగోడవలో మరల మఱతునేమో యని గట్టిగ జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చుకొని, "సరిసరి" యని తనలోఁ దాను సమాధానపడి యారాటపడుచు నత్తమామలతో, సమయ సమయముఁ దగ్గిదండ్రులను, దానెట్లఁగి సంతోషమును నేటియా చిన్నపుఁ వార్తలు తెల్పుచుండెను. ఇంతయు నెట్లు నేమియుఁ దోఁచక గదా సర్వసాధారణముగా సందఱును సాయంకాలము బీచిని షికారుపోయెదరు. పెండ్లివారింటివారును సోమయాజినిగూర్చిన సంతోషానందముండినది. సోమయాజి మనస్సులో నుద్భవించిన సందేహాకరింక మాయనుకతిన్నెలలో లీనమై పోయినది గదా! కొంతసేపుండి దీపములు వెలిఁగించుచున్నపుడు బండ్లెక్కించి రావుగారు రెండవమువాఁడు క్రొత్తవీధులు త్రిప్పి తీసికొని పెద్దనాయుననీ తెచ్చిన ఫలాహారము లుపయోగముచేయించి మెల్లఁగా నందఱను సంతసముతో గృహమునకుఁ దెచ్చిరి.

ఇన్నివృత్తాంతములకును బాల్పడిన సోమయాజిహృదయ మిప్పటికి మీ కెవ్వరికిఁగాని తెలిసినదా! తెలియలేదను కొందును.

సోమయాజి క్రొత్తగాఁ చెన్నపురమువచ్చిన 7-8 నాళ్లలో నొకనాఁడు స్నేహితులతో బీచికి వచ్చెను. అతనికదియే ప్రథమము. ఏదిచూచినను వింతగా నుండెను. అన్నివింతలకంటె వింత-యొకదొరగారి చేయిపట్టుకొని యొక్క బ్రాహ్మణస్త్రీ స్వేచ్ఛాప్రదేశమున విహరించుట. అద్భుతమునకు మేరలేకపోయెను. ప్రతిదినము సాయంకాలములయందు నిక్కడ జరగువినోదములు చెలికాండ్రు చెప్పఁగా మఱింత యద్భుతము కలిగెను. పెండ్లిలోఁ - దనయత్తగారి నిదివఱకెక్కడనో చూచినట్లు లోలోన నాడుచున్నది. ఎక్కడఁ జూచినాఁడో! యెట్లు చూచినాఁడో! మాత్రము తలంపునకు రాలేదు. ఆలోచన యెక్కువైన కొలఁది "సేమ యానాఁడు దొరగారి చేయిపట్టుకొని యిసుక తిన్నెలలో విహరించిన యామె" యని పొడకట్టి యభిమానము ముంచుకొని వచ్చినది. "ఇట్టియామెకూఁతురా నాకుభార్య" యని దుఃఖము కలిగెను. అందఱకు నిబ్బంది కలిగెను. బుద్ధిమంతుఁడు-ఊహ కుదరని సగముసగము కొందరమాటల నితరుల నేమని యడుగును? గుట్టు బైటఁబెట్టలేదు. ఈనాఁడు బీచిషికారులో

మామగారు దొరవేషము. అత్తగారు బ్రాహ్మణ వనిత - వీరిద్దఱిసమావేశము చూడఁగనే వెనుకటి సంశయమునకు సమాధానము తనలోఁ దనకే కలిగి యానందము పుట్టినది. కలికాలముగదా! కాలమునకుఁ దగిన వెఱ్ఱివేషముగదా యిది. ఉచితవేషము లేకపోవుట యెన్ని యిక్కట్టులకు మూలము కాఁబోయినదోగదా! యని చక్కఁగాఁ జర్చించుకొనియెను. త్వరపడి తనకుఁ గలుగు సందేహముల వాస్తవము కనుఁగొనకుండ నెల్లవారికిఁ దెల్పి యపకీర్తి పాలగువారిదినములలోఁ గొంద ఱుందురుగదా! తొందరపడఁగూడదని ధనవంతుల యిల్లుఁడగుటకంటెఁ జక్కని చుక్క యిల్లాలైనదను దానికంటె నెక్కువయానందముం బొందెను. ఇందునుగూర్చియే పెద్దలు

గీ. తగినవేషంబుఁ దనుతాన పొగడుకొనమి
నొచ్చియును గీడు కలుగమి యిచ్చి తగవ
కునికిఁ దనకెంత ....
......................నడవడి యొప్పఁజేయు.

అని నుడివినారుగాని దాని నెందో మహాసముద్రమువంటి చేటభారతములోఁ బడవైచిరి. నాకుఁ బద్యము పూర్తిగా రాలేదు. అన్నింటికి క్షమింపుఁడు.

నాయఁడుగా రేమైనారని యడిగెదరా! ఆయన యిక్కడిచిత్రము లన్నియుఁ గనిపెట్టుచు నింటికి వ్రాసిన యుత్తరములు గలవు. దానిలో వారిసంగతి వచ్చును. చూచుకొందము.

అన్యాపదేశము

మక్కపాటి వేంకటరత్నము గారు

భ్రమరి! నీకాశ్రయంబును బ్రణయనిభృత
మమృతనిధియగు పుష్పరాజమును విడిచి
తనువు బడలంగఁ బ్రబలనైదాఘవేళ
నొంటి నెచ్చోటి కేగుచు నుంటి విపుడు.

గీ. భృంగమా! మధు వానెడివేడ్క నీవు
మదిమదిని నన్ను గదియఁ గోరెదవు గాని
పిదప నా కగుచేటు నెమ్మదిఁ దలంచి
గుణము గ్రహియించి నను జాలిఁ గనవిదేల?

గీ. హా! లతాపుత్రి! పుష్పిణివైననిదు
ప్రాయమును విలసనము నేలపాలు గాఁగఁ
ద్రెంపు నెడఁ బాపి నిను గీడుపఱచి నట్టి
యదయుఁడగు సృష్టికర్త నేమనఁగలాఁడ!

గీ. నవనవవిలాససంపదల్ నవసిపోవు
మధువు చెడిపోవు బుష్పముల్ మాసిపోవు
గాని మామకమానసాకర్షణంబు
రమ్యవల్లీ! త్వదీయసౌరభము చెడదు.

గీ. ప్రణయమాధుర్యరసకదంబములు నసఁగి
స్నిగ్ధసుకుమారగతి వికసించి దెసల
సరళసౌరభములు వెదఁ జల్లుచుండు
రమ్యసుమమంజరుల నేల రాల్చె నౌర!
కాలపవమానుఁ డదియేమి కారణంబొ?